

LYHENNELMÄ OPETTAJILLE

Tämän tutkimuksen tavoite on estää ongelmien alkaminen luokassa, keventää opettajan taakkaa ja tarjota oppimiselle suotuisa ympäristö. Luokka muodostuu kahdesta tekijästä: yksityisistä oppilaista ja ryhmästä kokonaisuutena. Luokka pystyy päättämään tavoitteista ja pyrkimään niihin sekä tukemaan kunkin yksilön kasvua. Kehittämällä näitä kykyjä oppilaat hankkivat arvokkaita taitoja, jotka ovat hyödyllisiä myöhemmin elämässä. Tätä tarkoitusta varten opettajan ja oppilaiden tarvitsee erottaa toisistaan moninaisuus, joka on myönteistä erilaisuutta ja jota tulisi edistää, sekä poikkeavuus, kielteinen käyttäytyminen, joka on ryhmän yhteenkuuluvuutta hajottavaa. Moninaisuudelle myönteinen ilmapiiri on miljö, missä vallitsee oikeudenmukaisuus ja on mahdollista neuvotella sekä tavoitteiden että niiden toteuttamiskeinojen valitsemiseksi.

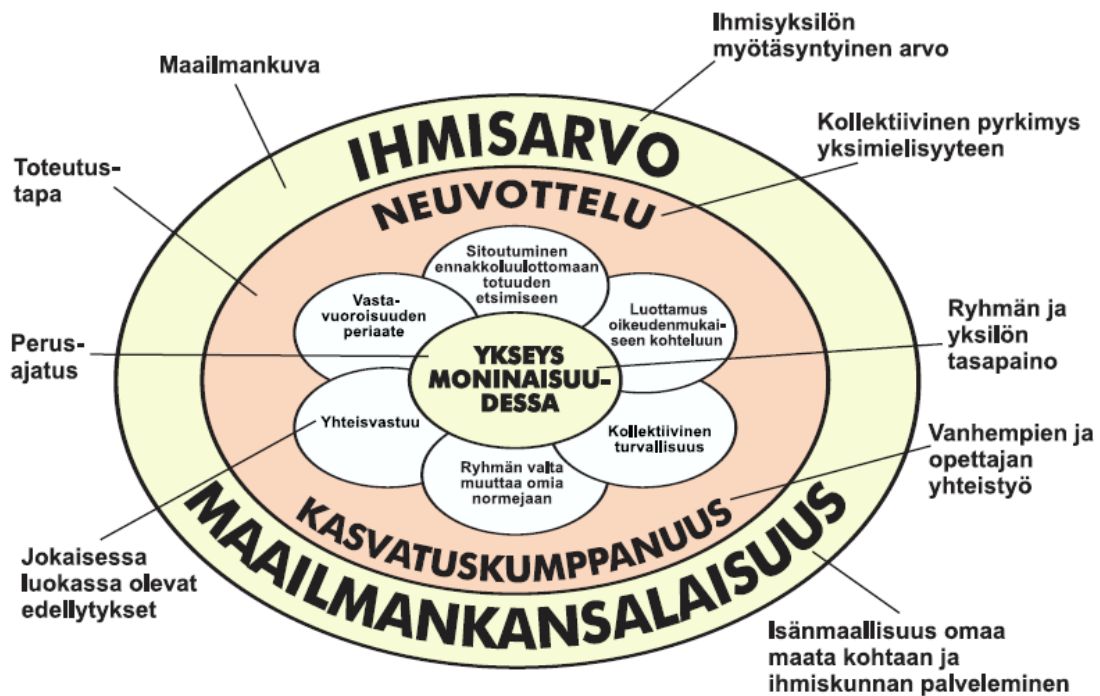
Tutkimuksessa esitetään teoria siitä, miten tällainen ympäristö luodaan, sekä sen toteuttamiskelpoisuuden arvioimiseksi toimintatutkimus, joka tehtiin ensimmäisellä ja toisella luokalla. Opettaja totesi tutkimuksen päämääristä ja tuloksista näin:

Projektin tavoitteena oli ehkäistä ongelmia, keventää opettajan työtaakkaa ja auttaa lapsia oppimaan helpommin. Melko hyvin tässä mielestäni onnistuttiinkin. On toki miellyttävämpää ja kevyempää oppia tuntemaan lasten vanhempia iloisissa perheilloissa kuin istua ensimmäistä kertaa saman pöydän ääreen selvittämään oppilaan koulunkäyntiin liittyvää ongelmaa. Kun on tutustunut perheisiin ja keskustellut vanhempien kanssa, on myöhemmin esiin tulevista vaikeuksistaikin helpompi puhua. Kuinka monta vaanivaa ongelmaa projektin avulla pystyttiin ennalta ehkäisemään, on todennäköisesti mahdotonta mitata tai edes arvioida. Luokan opettajana voin vain aivan subjektiivisesti todeta, että kuluu kaksi vuotta menivät erittäin hyvin ja että suurilta ongelmilta, kuten esimerkiksi koulukiusaamiselta, vältyttiin. Lapset edistyivät oppimistavoitteissaan pääsääntöisesti erittäin hyvin, mitä luokan myönteinen ilmapiiri ja erilaisuutta arvostava ryhmädynamiikka olivat varmasti edistämässä. (Korkeaniemen raportti kpl 11)

Käytössä oli lukuisia tietolähteitä, muun muassa henkilöhaastatteluja, henkilökohtaisia päiväkirjoja, raportteja, etnografisia huomioita, videotallenteita, äänitteitä ja nimettömiä kyselyitä.

Teorian kuvaus: ihmisarvomalli

Ihmisarvomalli on kuvaus siitä, miten moninaisuudelle myönteinen ympäristö voidaan toteuttaa. Ihmisarvo ja maailmankansalaisuus voidaan nähdä osana yksilön maailmankatsomusta. Ensinnäkin jokaisella ihmisellä on luonnostaan ihmisarvo. Se on myötäsyntyinen eikä sitä voida riistää. Toiseksi kaikki maailman kansalaiset kuuluvat ”meidän ryhmäämme”. On mahdollista todistaa tieteellisesti, että ihmiskunta on yksi kokonaisuus.

Kuvio 1. Ihmisarvomalli.

Ihmiskunta ei ole samanlaisten ihmisten ”harmaata massaa”. Päinvastoin, jokaisessa meistä on tekijöitä, jotka jaamme muiden kanssa, ja tekijöitä, jotka ovat valtavan moninaisia. Tämä tasapaino tulee esiin kaikkialla tutkimuksessa, kuten esimerkiksi yksityisen lapsen ja luokan suhteessa tai yhteisten tavoitteiden rakenteen ja niiden sovellusten vaihtelevuuden välisessä suhteessa. Ykseyden ja moninaisuuden tasapaino näkyy perusajatuksena kuvion 1 keskellä.

Tällaiseen tilanteeseen voidaan päästä hyödyntämällä neuvottelua, joka myös on kuviossa. Neuvottelua käytetään määrittelemään sekä tavoitteet että se, miten ne saavutetaan. Kun kyseessä ovat koulussa olevat lapset, mallissa on mukana opettajan ja vanhempien kumppanuus. Tällainen kumppanuus on välttämätöntä, jos halutaan ottaa lapsi kokonaisuudessaan huomioon, koska vanhemmillä on päävastuu lastensa kasvattamisesta huolimatta siitä, että useimmissa yhteiskunnissa osa lasten kasvatuksesta tapahtuu kouluissa. Tiedollinen kasvatusta kohdistuu vain osaan koko lapsesta, jolla on älyllinen, fyysinen ja eettinen eli henkinen puolensa. Vain opettajan ja vanhempien kumppanuuden kautta voidaan tavoittaa lapsi kokonaisuudessaan.

Kuviossa näkyvän kukan terälehdet havainnollistavat, mitä luokassa täytyy olla, jotta neuvottelu sekä opettajan ja vanhempien kumppanuus voivat toteutua. Sitä voidaan kuvata seuraavasti:

Ensiksi, pitää ymmärtää, että totuuden löytäminen on arvokasta, jotta voidaan neuvotella parhaaseen mahdolliseen ratkaisuun pääsemiseksi.

Toiseksi, täytyy olla luottamus siihen, että neuvotteluprosessissa osallistujia kohdellaan reilusti, vaikka heidän ajatuksensa eivät olisi suosiossa.

Kolmanneksi, valta pitää jakaa uudelleen. Valta perustuu totuuteen ja oikeudenmukaisuuteen eikä voimaan ja manipulaatioon.

Neljänneksi, ryhmä kykenee määrittämään ja ylläpitämään ryhmän sisäisiä normeja.

Viidenneksi, ryhmä näkee moninaisuuden voimavarana, jota tulee suojella ja vaalia.

Lopuksi, jokaiseen oikeuteen sisältyy käänteinen velvollisuus suojella tätä oikeutta muilla. Tärkeitä eivät ole vain minun oikeuteni ja toisten velvollisuudet vaan myös minun velvollisuuteni ja toisten oikeudet.

Opettaja käytti työkaluna painotettuja sosiometrejä tunnistamaan ne oppilaat, jotka olivat muita syrjitympiä. Jokaisen mittauksen jälkeen järjestettiin uudelleen yhteistyöhön perustuvat oppimisryhmät, joissa oli kaksi poikaa ja kaksi tyttöä. Ryhmien muodostaminen alkoi sijoittamalla ne lapset, joita muut valitsivat vähiten, yhteen niiden sosiaalisesti integroituneempien poikien ja tyttöjen

kanssa, jotka olivat osoittaneet mielenkiintoa heitä kohtaan tai hyväksyivät joustavasti muita. Tämän toivottiin edistävän kaikki mukaan ottavaa ryhmädynamiikkaa. Lisäksi painotettiin harvoin valittujen lasten vahvoja puolia. Sosiometrisen tiedon kerääminen huomattiin hyvin hyödylliseksi opettajalle niiden lasten tunnistamiseksi, joita muut valitsivat harvemmin. Opettaja kykeni näin sijoittamaan heidät ryhmiin heidän sosiaalisten suhteittensa vahvistamiseksi.

Yhteistyöhön perustuvien ryhmien käyttäminen huomattiin hyödylliseksi välineeksi ihmisarvoprojektissa. Kullekin yhteistyöryhmälle annettiin tehtäviä, joiden tulokset riippuivat sekä yhteistyöstä ryhmien sisällä että yhteistoiminnasta ryhmien kesken. Jos esimerkiksi kullekin yhteistyöryhmälle annettiin tehtäväksi tutkia jotakin ihmisen aistia, ryhmien piti sitten pohtia, miten nämä viisi aistia toimivat yhdessä, ja ryhmien vuorovaikutusta ja keskinäistä riippuvuutta painotettiin eikä niitä pantu toimimaan toisiaan vastaan. Yhteistyöryhmät toimivat myös luokan retkillä.

Lisäoppisuunnitelma, jonka opettaja valitsi, osoittautui arvokkaaksi välineeksi projektin toteuttamisessa¹. Opettaja Korkeaniemi totesi, että se antoi hänen opetukselleen puitteet, taustan, jota vasten hän näki osana kokonaisvaltaista prosessia sen, mitä hän teki. Kooste tuloksista ja huomioista moninaisuudelle myönteisten luokkien ja koulujen kehittämiseksi on seuraava:

Kokoelma huomioita

1. Yhteistyöhön perustuvat oppimisryhmät yhdessä sosiometrien kanssa osoittautuivat hyödyllisiksi terveen ryhmädynamiikan vahvistamisessa ja kaikkien oppilaiden mukaan ottamisen edistämiseksi.
2. Opettajan mielestä hänen opetustyölleen oli hyötyä oppisuunnitelmasta, joka laajensi hänen näkemystään opetustavoitteista.
3. Koulun piha voi olla pelottava paikka lapsille.
4. Huomiota tulisi kohdistaa koulujen yhteisten tilojen muuttamiseen enemmän yhteistoimintaan perustuviksi.
5. Yhteistoiminnan taso koulujen yhteisissä tiloissa saattaa olla hyvä mittari koko koulun yhteenkuuluvuudelle.

¹ <http://www.bahai.fi/glops>

6. Täytyi pitää yllä päämäärien hierarkiaa, jossa eettinen kehitys asetettiin älyllisen tai fyysisen kasvun edelle.
7. Opettajan täytyi pitää terveestä ryhmädynamiikasta huolehtimista ensisijaisena.
8. Pehmeästä laskusta² luopumisella säästettävä aika voidaan käyttää rakentavasti terveen ryhmähengen luomiseen kouluvuoden alussa.
9. Aivan kouluvuoden alusta täytyy kiinnittää huomiota terveeseen ryhmädynamiikkaan. Luokan retket, joita usein järjestetään keväällä, ovat arvokkaita luokan yhteenkuuluvuuden edistämässä. Niiden siirtäminen kouluvuoden alkuun voisi olla hyödyllistä.
10. Eroavuudet oppimislähtökohdissa tulisi ottaa huomioon, kun valmistellaan tunteja ensiluokalle.
11. Lasten luontainen uteliaisuus voidaan ottaa käyttöön tiedonhalun herättämiseksi, tiedonhaun oppimiseksi ja tiedon arvon arvioimiseksi.
12. Osoittautui hyödylliseksi hälventää järjestelmällisesti eräitä ryhmiä koskevia ennakkokäsityksiä, mikä teki mahdolliseksi normaalit suhteet niihin ja niiden edustajien oikeudenmukaisen arvioinnin.
13. Moninaisuuden arvostamiseen sekä luokan sisällä että ulkopuolella voidaan kannustaa tilanteissa, joissa ollaan tekemisissä ja toimitaan yleensä heikompina pidettyjen kanssa, joille myös annetaan suhteellisesti vahvempi asema. On hyödyksi aloittaa tällainen toiminta mahdollisimman aikaisin.³
14. Huolimatta siitä, että luokassa oli lapsia, jotka tavallisesti olisivat siirtyneet erityiskouluihin, luokka edistyi normaalien oppimistavoitteiden mukaisesti. Opettajan mielestä luokka oppi nopeammin ja helpommin kuin hänen edellinen ensiluokkansa.
15. Neuvottelulle suotuisan ilmapiirin luominen oli ratkaisevaa moninaisuudelle myönteisen ympäristön toteuttamiseksi.
16. Neuvottelu oli hyödyllinen työkalu leikkikentän säännöistä keskustellessa, pelkojen käsittelyssä sekä yhteisten ja yksilöllisten työtavoitteiden asettamisessa ja saavuttamisessa.

² Käytäntö ensimmäisen luokan jakamiseksi lukujärjestyksessä kahteen ryhmään ensimmäiseksi kuudeksi kouluviikoksi, kun opettaja tutustuu oppilaisiin.

³ Kirja *Maapallo, meidän kotimme* (Jari Pietiläinen ja Tuula Pystynen 1995, Porvoo: WSOY) osoittautui hyvin hyödylliseksi tietotuokioiden järjestämisessä, koska kirjaan sisältyy sekä tietoja että henkilökohtaisia kirjeitä maailman eri osista. Ihmisarvoluokassa tämä sovitettiin mikäli mahdollista yhteen kyseisestä maailman osasta tulevan vierailijan kanssa. Hyödyllistä oli lukea ensiluokkalaísille otteita Pentti Murrón kirjasta hänen varhaisista kouluvuosistaan (1995, *Kekkoslapsi: happikaapista puhujanpönttöön*), samoin oli avuksi *Maailman ihmiset* (Peter Spier 1981, Helsinki: Otava).

17. Neuvottelutaitojen opettaminen voidaan nähdä prosessina. Lapsista oli helppoa omaksua neuvottelun käsite luokan sääntöjä määriteltäessä.
18. Kolme tekijää neuvottelun oppimisessa olivat tarvittavien taitojen kehittäminen (mukaan lukien neuvottelua valmistavat taidot), neuvottelulle suotuisan miljöön luominen ja harjaantuminen.
19. Sääntöjen laatua ja lasten sitoutumista niihin paransi oppilaiden osallistuminen niiden määrittelyyn. Tästä huolimatta sääntöjen rajoja koeteltiin.
20. Sekä vanhemmat että opettaja olivat halukkaita olemaan yhteistyössä kasvatuskumppanuuden puolesta.
21. Sekä opettaja että vanhemmat hyötyivät kumppanuudesta.
22. Opettajan vaikutusmahdollisuudet luokassa kasvoivat, kun tieto kulki useammin vanhempien ja opettajan välillä.
23. Kumppanuus paransi arviointikeskustelujen laatua pienentämällä todennäköisyyttä, että lapset kehittäisivät ”kaksinaispersonan”, yhden roolin kotiin ja toisen kouluun.
24. Kumppanuus alensi opettajan ja vanhempien välisen yhteydenpidon kynnystä.
25. Vanhemmat voivat olla suurin hyödyntämätön voimavara kouluissa nykyään.
26. Projekti ei estänyt ongelmien ilmaantumista mutta antoi asianosaisille viitekehysten, jossa niitä voitiin käsitellä.
27. Yhtä lukuun ottamatta kaikilla vanhemmilla, jotka vastasivat nimettömään kyselyyn, oli myönteinen mielipide projektista.
28. Vanhempien mielestä oli vaikeaa verrata koeluokkaa muihin ensiluokkiin.
29. Ennen kouluvuoden alkua järjestetty eri uskontojen ja elämäkatsomustiedon opettajien kokous olisi arvokas, jotta voitaisiin keskustella, miten oppilaille selitettäisiin lasten jakaminen erillisiin ryhmiin uskontojen ja elämäkatsomustiedon opetuksessa.
30. Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opettajien tosiasioihin perustuva ja rehellinen selitys siitä, miksi oppilaat jakautuvat pienempiin ryhmiin, voisi auttaa koko luokkaa ymmärtämään ja hyväksymään moninaisuuden.
31. Ihmisarvon ulkonainen ilmentymä voitiin nähdä joka aamu siinä, että opettaja tervehti jokaista oppilasta kädestä.

Oliko mahdollista luoda moninaisuudelle myönteinen ympäristö?

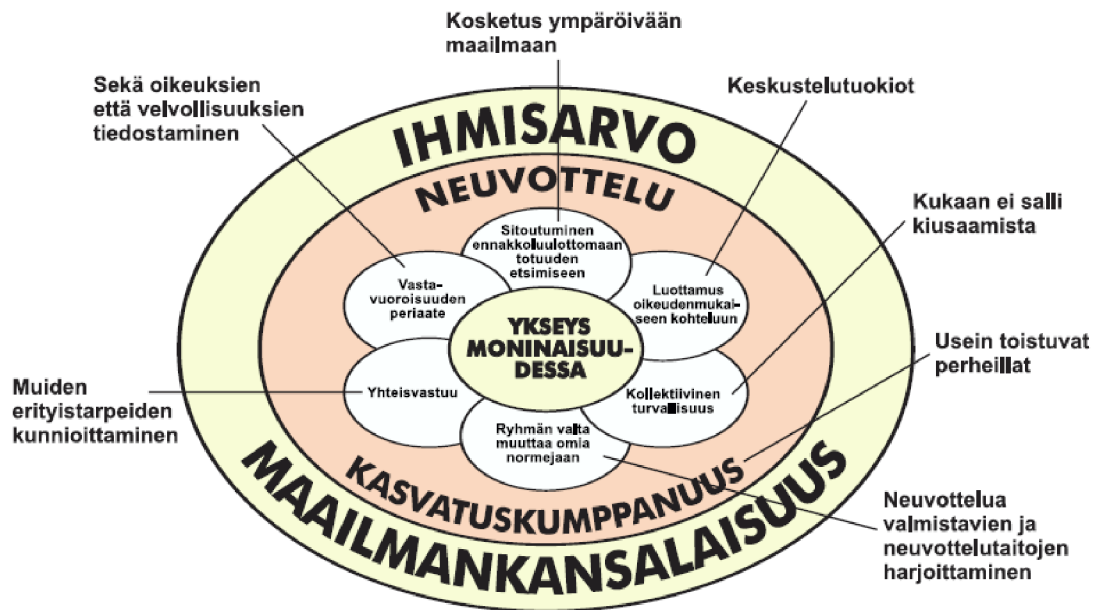
Oikeudenmukaiseen ympäristöön pyrkiminen on jatkuva prosessi, joka vaatii koko ajan huomiota. Valittu arvopohja, ihmisarvo ja maailmankansalaisuus, sisälsi sekä 1) rehellisyyden itseä ja muita kohtaan että 2) moraalisen oikeuden ja velvollisuuden työskennellä kaikkien hyvinvoinnin toteuttamiseksi. Perusajatus, ykseys moninaisuudessa, oli käsite, joka johti yksilön ja ryhmän tasapainoon ja sekä oikeuksien että velvollisuuksien toteuttamiseen. Keinot tämän saamiseksi aikaan, neuvottelu ja kasvatuskumppanuus, tarjosivat osallisille työkalut vaikuttaa proaktiivisesti tulevaisuuteen.

Kykenivätkö lapset neuvottelemaan?

Lapset edistyivät neuvottelutaidoissaan yhä ylemmälle ja ylemmälle tasolle. Lopulta he voivat pyrkiä tasolle, jolla he oppivat tunnistamaan kysymyksen tai ongelman, etsimään päätöksenteossa tarvittavat tosiasiat, selventämään siihen sisältyvät eettiset tekijät, esittämään ajatuksia sen ratkaisemiseksi, keskustelemaan siitä ja löytämään parhaan ratkaisun. Alussa pitäisi olla sovittuna, että vaikka päätös ei olisi yksimielinen, kaikki noudattavat ryhmän tekemää päätöstä. Tällä tavoin päätöksen todellinen arvo tulee selville. Jos ratkaisu ei toimi, prosessi voidaan toistaa toimivan ratkaisun löytämiseksi.

Miljööön luominen

Ei ainoastaan neuvottelu vaan myös kasvatuskumppanuus vaati sellaisen ympäristön rakentamista, joka perustui keskinäiseen kunnioitukseen ja jossa oli turvallista esittää uusia ajatuksia. Lisäksi oli välttämätöntä kyky tunnistaa käsillä oleva kysymys ja olla tästä yhtä mieltä, havaita ja löytää päätöksenteolle välttämättömät tosiasiat, mukaan lukien siihen liittyvät eettiset periaatteet, esittää ajatuksia yhteistyössä muiden kanssa sekä päästä yksimielisyyteen sovitun toiminnan toteuttamiseksi. Jotta voidaan järjestää neuvottelu, tarvitaan neuvottelulle myönteisen ympäristön luomiselle välttämättömät tekijät: sitoutuminen ennakkoluulottomaan totuuden etsimiseen, yhteisvastuu, vastavuoroisuuden periaate, luottamus oikeudenmukaiseen kohteluun, ryhmän valta luoda ja muuttaa omia normejaan sekä kollektiivinen turvallisuus.

Kuvio 2. Mallin toteuttaminen ihmisarvoluokassa.

Sitoutuminen ennakkoluulottomaan totuuden etsimiseen

Aluksi pitää herättää tiedonhalu. Samalla kun ymmärryksemme ympärillämme olevasta kehkeytyy koko ajan, tarvitaan sitoutumista asioiden selvittämiseen. Sitoutumiseen ennakkoluulottomaan totuuden etsimiseen kuuluu kolme tekijää: tiedonnälän herättäminen, tiedon saatavuus sekä kyky arvioida tietoa ja määrittää sen suhteellinen luotettavuus. Tietäminen on arvo sinänsä, ja se on perustana kaikille kriittiseen ajatteluun ja päätöksentekoon liittyville taidoille, sekä yhteistyössä että yksin käytetyille. Tiedon saatavuus on vakava ongelma kehitysmaissa. Teollisuusmaissa tiedon saatavuus ei ole ongelma vaan pikemminkin siihen hukkuminen. Tiedon tulvassa kahlaminen, taito seuloa tosiasiat luuloista vaatii hiomista. Tiedon arvioimiseen sisältyy se, että ymmärretään, mikä merkitys on ennakkoluuloisilla tuntemuksilla, jotka voivat vääristää arviointiprosessia. Ennakkoluulo eli tuntemattoman ennaikainen tuomitseminen, merkitsee tiedon puuttumista. Arvostelukyvyn ja arviointitaitojen kehittäminen ovat avain. Kaiken hyväksyminen naiivisti toimii yhtä huonosti kuin kaiken hylkääminen enempiä kyselemättä.

Yhteisvastuu

Yhteisvastuu kuvaa kunkin oppilaan suhdetta kaikkiin muihin: jokainen turvaa muiden oikeudet. Luokka on kokonaisvaltainen yksikkö, jossa jokainen yksilö on kokonaisuuden suojeluksessa. Se kunnioittaa kaikissa ryhmissä olevaa moninaisuutta ja kunkin yksilön ja koko ryhmän oikeuksia sekä olettaa, että jokaisen vahvuudet ja heikkoudet saavat sopivasti tukea ja haasteita. Yhteisvastuu käsittää jokaisen oppilaan oikeuden odottaa, että kaikki muut oppilaat turvaavat ne olot, jotka ovat välttämättömät hänen persoonallisuudelleen. Vertauskuvallisesti voitaisiin ajatella kunkin lapsen pitävät suojaavaa sateenvarjoa muiden luokassa olevien päällä. Se pyrkii pikemminkin tasavertaisuuteen kuin tasa-arvoon, eli oikeudenmukaisuuden määritelmänä ei ole se, että kaikilla on täsmälleen sama kuin muilla, vaan kunkin yksilön erityiset tarpeet. Luokka voi hyvin, kun jokainen sen jäsenistä voi hyvin. Yhteisvastuuseen sisältyy kunkin yksilön moninaisuuden kunnioittaminen ja suojeleminen sen itsensä tähden samoin kuin ryhmän voimavarojen säilyttäminen, sen runsaan pääoman, joista ryhmä saa voimansa.

Vastavuoroisuuden periaate

Jokainen oikeus sisältää vastavuoroisuuden periaatteen, velvollisuuden varmistaa kyseinen oikeus myös muille. Oikeus työskennellä tai leikkiä ilman kiusaamista sisältää velvollisuuden antaa muille sama oikeus. Samalla kun lapsilla on oikeus koulutukseen, heillä on myös velvollisuus olla vastaanottavaisia sille koulutukselle, jonka he saavat.

Luottamus oikeudenmukaiseen kohteluun

Oikeudenmukaisuus on yhteiskuntaamme hallitseva periaate ja sellaisena ratkaiseva tekijä myös luokan sosiaalisessa järjestyksessä. Tämä saadaan aikaan 1) kannustamalla käytökseen, joka kehittää ja takaa yksilöiden ja ryhmän oikeudet ja velvollisuudet ja perustuu koko luokan tekemiin päätöksiin, sekä 2) vähentämällä sellaista käytöstä, joka loukkaa yhteisesti sovittuja oikeuksia. Se on ympäristö, jossa tiedetään, että epäoikeudenmukaisiin tekoihin puututaan eikä niitä katsota läpi sormien. Reilun hengen ilmapiiri synnyttää luottamusta oikeudenmukaiseen kohteluun, ei vain yksilössä vaan myös muissa ja koko ryhmässä. Jotta yksilö voi tuntea olonsa turvalliseksi omassa ympäristössään, hänen täytyy voida luottaa siihen, että häntä kohdellaan reilusti.

Ryhmän valta luoda ja muuttaa omia normejaan

Suvaitsevaisuus on ongelmallista, jos mitä tahansa ja kaikkea täytyy sietää, kuten usein ajatellaan. Näin ei kuitenkaan ole asian laita. Kun yhteiset tavoitteet määritellään, voidaan erottaa toisistaan sellainen toiminta, joka suuntautuu näihin päämääriin, ja sellainen toiminta, joka ei tue niitä. Sekaannusta aiheutuu, kun kouluilla, opettajilla ja lapsilla ei ole keinoja erottaa toisistaan toimintaa ja tapoja, jotka ovat suorastaan uhkaavia tai jotka yksinkertaisesti ovat erilaisia. Aivan liian usein reaktio on suhtautua kielteisesti kaikkeen, mikä on outoa.

Lapsen elämässä on monia seikkoja, jotka eivät ole koulun valvonnassa, kuten ystävät, kotiolot, kaveripiiri, urheilu, harrastukset ja yhteiskunnallinen tilanne. Vaikka opettaja ei voi vaikuttaa niihin, koulussa voidaan sopia siitä, että siellä pätevät tietyt normit. Koulun ja luokan normeissa pitäisi ilmetä sisäisesti johdonmukaisten sääntöjen hierarkia. Näistä puitteista keskusteleminen ja niiden ymmärtäminen, kun jokainen kokee ne sitoviksi, selkiyttää kunkin yksilön oikeudet ja velvollisuudet. Kun ryhmä oppii kokemuksistaan, sen säännöt voivat myös kehittyä. Ryhmän valta luoda ja muuttaa omia normejaan antaa luokalle kyvyn määrätä omat sääntönsä, joista sovitaan neuvottelun kautta. Yhteisten päämäärien määrittämisen jälkeen voidaan erottaa toisistaan toiminta, joka johtaa näihin tavoitteisiin, ja toiminta, joka ei niihin johda.

Kollektiivinen turvallisuus

Kollektiivinen turvallisuus on sana, jota yleensä käytetään, kun puhutaan kansakuntien välisestä sopimuksesta jonkin kansan tai kansakunnan riippumattomuuden suojelemiseksi ulkopuolisen vihollisen hyökkäykseltä. Yleisessä laissa on samanlainen käsite. Se määrää, että jos joku on rikoksen todistajana, hänen tulee saattaa asia viranomaisten tietoon. Tällaista tiedon välittämistä ei pidetä hyökkäyksenä väärintekijää vastaan vaan jokaisen kansalaisen velvollisuutena tukea yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden periaatetta. Ihmisarvomallissa tämä kuvastuu lasten keskisenä sopimuksena siitä, että jos joku näkee jotakuta vahingoitettavan tai kiusattavan fyysisesti tai psyykkisesti (eli jos joku ei kunnioita toisen oikeutta oikeudenmukaiseen kohteluun), tätä ei pidetä salassa ja asiasta ilmoitetaan koulun henkilökunnalle. Sama sääntö velvoittaa aikuiset välittämään tiedon viranomaisille, ei henkilökohtaisena hyökkäyksenä rikoksen tekijää vastaan vaan välttämättömänä osana oikeudenmukaisen yhteiskunnan vaalimista. Tämä voidaan myös nähdä osana vastavuoroisuuden periaatetta.

Tutkimuksen kantavuus

Seuraava tärkeä kysymys täytyy esittää: Oliko tähän tutkimukseen osallisten osallistuminen ainutlaatuista? Onko tutkimus toistettavissa? Oli rohkaisevaa nähdä osallisten, vanhempien, opettajan ja lasten, halukkuus ja kyky tehdä yhteistyötä. He huomasivat, että he ottivat osaa luovaan prosessiin ja että heidän osanotollaan oli todella merkitystä. Opettaja ja lapset rehtorin ja vanhempien tukemina ovat ratkaisevia terveille luokkailmapiirille.

Voidaanko tutkimuksen menestys lukea vain opettajan ansioksi? Oliko hän poikkeuksellinen yhteistyöhalukkuudessaan? Luokan opettajavalinnan sattumanvaraisuus ilmenee hänen raportistaan:

Niin kuin monet merkittävät asiat elämässä tulevat kohdallemme sattumalta myös ihmisarvoprojekti tuli osaksi elämäni ja työtäni yllättäen ja ennalta suunnittelematta. Olen tehnyt opetustyötä jo melko pitkään. Laaja-alaisena erityisopettajana olen työskennellyt kymmenen vuotta ja sen jälkeen kaksi vuotta luokanopettajana. Tässä ajassa olen jo ehtinyt kasvaa opettajana ja henkilökohtainen kasvatusfilosofiani on työvuosien kuluessa selkiytynyt. Olin aloittamassa lukukautta 95–96 ensimmäisen luokan opettajana Cygnaeuksen koulussa, kun tutkija Peggy Tuomi otti minuun yhteyttä ja pyysi mukaan suvaitsevaisuusprojektiinsa. Aluksi oli tarkoitus, että luokkani olisi vain tutkimuksen vertailuryhmä, mutta käytyämme pari keskustelua huomasin olevani oppilaineni mukana tutkimusprojektissa, josta vielä pari viikkoa aiemmin en ollut kuullut sanaakaan. (Korkeaniemen raportti kpl 1)

Ihmisarvomallin pitää olla kunkin opettajan vapaaehtoisesti hyväksymä, sen tulee kunnioittaa opettajien erilaisia vahvuuksia ja heidän oikeuttaan, heidän velvollisuuttaan valita menetelmät, jotka parhaiten sopivat näihin vahvuuksiin ja täydentävät niitä. Lisäksi opettajakoulutuksen pitää kehittää ja vahvistaa opettajien taitoja ryhmädynamiikassa, ristiriitojen ehkäisyssä ja niiden ratkaisemisessä. Opettaja, joka haluaa soveltaa ihmisoikeusmallia, voi aloittaa ottamalla käyttöön minkä tahansa osan siitä, ehkäpä helpoimmalta vaikuttavan osan, ja hyödyntää vähitellen muita. Jokainen osa on kytköksissä muihin. Yhden ottaminen käyttöön tekee muut sekä mahdollisiksi että välttämättömiksi.

Kokonaisvaltainen kasvatus on prosessi, joka koostuu erilaisista mutta yhdessä vaikuttavista tekijöistä eikä sarjasta erillisiä tapahtumia. Keskeistä on oman itsen ja muiden näkeminen ihmisinä, joilla on oma arvokkuus, sekä tämän myötsyntyisen olemuksen kunnioittaminen muissa ja itsessä. Kasvatuksen toinen osatekijä on osallistuva ihmiskunnan kansalaisuus. Kolmas kasvatuksen osatekijä

on oppia tekemään yhteistyötä muiden kanssa oikeudenmukaisen ja vakaan yhteiskunnan kehittämiseksi. Neljäs osatekijä on tasapainon löytäminen käytännön taitojen ja kokemuksellisten elämäntaitojen välillä. Lopuksi tarvitaan sitoutumista oikeudenmukaisuuden malliin, joka ei perustu vain omiin oikeuksiin ja toisten velvollisuuksiin vaan on luottamusta siihen, että toisten oikeudet ja omat velvollisuudet toteutuvat, sekä näkemystä kaikkien hyvinvoinnista.

Emme saa unohtaa, että ihmisarvossa ei ole kysymys materiaalisista tekijöistä, pulpettien liikuttelusta tai karttojen asettelemisesta seinälle, vaikka näidenkin ottaminen huomioon voi olla avuksi. Terve luokkahenki on immateriaalista mutta todellista. Se on syvällisesti yhteydessä siihen, miten näemme itsemme suhteessa muihin. Millaisen tulevaisuuden haluamme, millaisen tulevaisuuden lapsemme perivät ja mitä olemme halukkaat tekemään nähdäksemme sen toteutuvan? Millaiset työkalut annamme heille tulevaisuudesta selviämiseksi?

Ei ole mitään taikatemppuja eikä helppoja ratkaisuja. Opettajilla jo oleva taakka on raskas, mutta heidän ei tarvitse kantaa sitä yksin eikä kukaan muukaan osallinen siihen pysty. Kokonaisvaltaisen, rakentavan perustan luominen sekä ennalta ehkäisevän työn tekeminen on tarvittavan ajan ja vaivan arvoista. Oikeudenmukainen ympäristö ei ole saavuttamaton unelma, vaan sen toteuttaminen vaatii kaikkien tähän prosessiin osallisten huomiota ja tukea. Kuka meistä ei ole osallisena tulevaisuuteen?